

דף יד

יט. א. מהו החילוק הכללי בין קדשים שקדם מום קבוע להקדשם, לקדשים שקדם הקדשם למומם? האם חילוק זה קיים בבכור ובמעשר בהמה?

ב. השוחט בעל-מום בבמה – מה דינו?

ג. המקריב בכור, מעשר, תמורה, ולד-קדשים, כשהם בעלי מומים – מה דינו?

א. קדשים שקדם מומם קבוע להקדשם, מעיקרא חלה עליהם קדושת דמים בלבד, הלכך כאשר נפדו הרי הם כחולין לכל דבר. ואילו קדשים שקדם הקדשם למומם, הואיל וחלה עליהם בתחילה קדושת הגוף, לעולם אינם יוצאים לחולין לגמרי, אף לא לאחר פדיונם, וכפי שמפורט להלן.

יוצאים מן הכלל הזה בכור ומעשר בהמה, שגם כשקדם מומם להקדשם חלה עליהם קדושת תמורה ודינם כקדשים שקדם הקדשם למומם (שהבכור רחם מקדשו. ובמעשר נאמר לא יבקר בין טוב לרע – תם ובעל מום. רש"י).

ב. השוחט בהמה בעלת מום בבמה, בין שקדם ההקדש למום בין קדם המום להקדש; רבי אלעזר אומר: אפילו בבמת יחיד הרי הוא ב'לא תעשה' (לא תזבח לה"א שור ושה אשר יהיה בו מום – אם אינו ענין לבמה גדולה, שכבר נאמר, תנהו ענין לבמה קטנה. וע' לימוד אחר בתמורה יז).

א. הרמב"ם לא הביא דין זה. ובשפת אמת כתב לבאר שלהלכה נקט הרמב"ם דלא כר' אלעזר.

[וצ"ע, שלא מצינו מחלוקת בדבר. אדרבה, בסוף זבחים נקטו בגמרא כהנחה פשוטה שמום פוסל בבמה קטנה,

וכיון שפסול מסתבר שעובר בלאו].

ב. לפירוש המשך-חכמה, לא חייב רבי אלעזר במומם קלים אלא כשקדם מומם להקדשם, אבל

קדם הקדשם למומם שדינם ב'אם עלו לא ירדו' – פטור.

ג. בכור, מעשר, תמורה, ולדות קדשים – נאסרה הקרבתם כשהם בעלי מומין כדין שאר הקרבנות. ואעפ"י שקדושה חלה עליהם כשהם בעלי מומים. (למדו איסור זה מדרשות הכתובים: בבכור נאמר פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו; מעשר – 'העברה' 'העברה' מבכור; בתמורה – והיה הוא ותמורתו – מקיש תמורתו לו; וכן ולדות קדשים ותמורתם הוקשו לגדר מאשר יהיו לך, וגדריך...).

דפים יד – טו

כ. מהם החילוקים בין פסולי המוקדשין שקדם מומם להקדשם ובין אלו שקדם הקדשם למומם, קודם שנפדו ולאחר שנפדו, לענין ההלכות דלהלן?

א. חיוב בכורה ומתנות.

ב. גיזה ועבודה ושאר שימושים.

ג. ולדותיהן וחלבן.

ד. פדיון לאחר מיתה.

א. בכורה ומתנות בפסולי המוקדשין; מבואר במשנתנו שכל עוד לא נפדו, בין שקדם מומם להקדשם בין שקדם הקדשם למומם – פטורים מן הבכורה ומן המתנות, שסובר תנא דמתניתין קדושת דמים מדהה מבכורה וממתנות (בכור בישראל; מאת העם. תוס'. ורש"י כתב המקור מדין פסוה"מ שקדם הקדשם למומם, שנפדו. וע"ע שפ"א וחדושי ראל"ה"ב ג).

נראה שאפילו הקדיש אזנה של האם בלבד – פטורה מן הבכורה, שנתמעט מ'בישראל' (עפ"י מנחת חינוך יח, לב; חזו"א יח, יח).

נפדו; אם קדם מומם-קבוע להקדשם – חייבים בבכורה (כשילדו) ובמתנות כשאר חולין. קדם הקדשם למומם – פטורים (כצבי וכאיל – מה צבי ואיל פטורים מן הבכורה / המתנות, אף פסוה"מ). בכור ומעשר בהמה, אפילו קדם מומם להקדשם חלה עליהם קדושה ופטורים מן המתנות [וכגון שהכהן מכר את הבכור לישראל, פטור הלה מליתן ממנו מתנות. ערש"י להלן יח.]. (משנה חולין קל.).

ע"ע בדיני פסוה"מ לענין מתנות, בחולין קלג.

ב. גיזה ועבודה בפסולי המוקדשין שקדם מומם להקדשם; עד שלא נפדו – אסורים משום מעילה, אבל אין לוקים עליהם משום לא תגז.

אפילו לא נהנה ולא מעל – אסור מדרבנן בגיזה, גזרה משום קדושת הגוף.

מרש"י להלן (מא: ד"ה היינו) נראה לכאורה שישנה דעה שאסור מדאורייתא, שכתב שלכך הוצרכנו יתור למקדיש טומטום ואנדרוגינוס לעולה, שמותר בגיזה ועבודה. והתוס' תמהו על דבריו מסוגיתנו. ושם י"ל לפרש"י שמשם למדנו לכל המוקדשין שקדם מומם להקדשם, שמותר.

[ולדברי רבי אלעזר אפילו קדשי בדק הבית אסורים בגיזה ועבודה, מדרבנן (כדלהלן כה. וחולין קלה). ואעפ"י שדחו את ההוכחה לר"א מן המשנה, כי שונה קדושת דמים למזבח מקדושה לבדק הבית – גוף הדין לא נדחה, וכמותו אנו פוסקים להלכה (עפ"י רמב"ם מעילה א, יב; לקוטי הלכות)].

משנפדו – מותרים בגיזה ועבודה כשאר חולין. חוץ מבכור ומעשר שאסורים בגיזה ועבודה לעולם, שהקדושה חלה על גופם אעפ"י שהיו בעלי מומים קבועים מתחילתם (כ"מ במשנתנו ובחולין קל. כפרש"י; רמב"ם מעילה א, ט).

[הגוזז או עובד בבכור בעל מום – במלקות (כמו שאמרו בגמרא מא: 'למלקא עליה...') ומוכח שם שבדוקא הוא].

קדם הקדשם למומם – אסורים בגיזה ועבודה ולוקה עליהם משום לא תעבד... לא תגז, ואפילו לאחר שנפדו – שלא התירם הכתוב אלא באכילה (תזבח – ולא גיזה; תזבח ואכלת – אין לך היתר אכילה אלא משעת זביחה). חיוב מעילה אין בהם אלא קודם פדיון.

א. הנצי"ב (בשו"ת משיב דבר ח"ב נז-נח) כתב להוכיח מכמה מקומות שמותר ליהנות מהם בשאר הנאות חוץ מגיזה ועבודה לאחר פדיון, כגון להתחמם בצמר שעליה.

ב. כיון שפסוה"מ שנפדו דינם כחולין מלבד גיזה ועבודה, נראה שהם בכלל 'בהמתה' של עיר הנדחת (עפ"י מנחת חינוך תסד).

ג. ולדות וקלב פסולי המוקדשין; –

כאשר נתעברו ונולדו לאחר פדיון, בין שקדם מומם להקדשם ובין שקדם הקדשם – פשוט שהכל מותר, כצבי וכאיל.

נראה שהולדות מותרים בגיזה ועבודה לכולי עלמא (חזו"א יח, ט).

נולדו קודם פדיון – הולדות אסורים שהרי הם של הקדש. וחילוק יש בדבר; אם קדם מומם להקדשם – הולדות נפדים תמימים, שלא חלה עליהם קדושת הגוף כלל ולא היא טפל חמור מן העיקר (ולפיכך אינם קרבים עתה למזבח, שמכח קדושה דחוייה באו שהרי אמם לא הוקדשה למזבח. ערש"י). ואם קדם הקדשם למומם – חלה עליהם קדושה (אם זכר – לרבות ולד קדשים בעלי מומים). יש מהאמוראים סוברים שקדושים להיקרב, ויש סוברים שאינם קדושים להיקרב אלא ירעו עד שיפול בהם מום וייפדו.

א. נראה לכאורה שקדשים שקדם מום קבוע להקדשם, ולדותיהם ראויים להקרבה ואין שייך כאן

תורת 'דיחוי' (עפ"י חזו"א יח, ח).

ב. קדם הקדשם למומם, פסק הרמב"ם (איסורי המזבח א, יא; תמורה ד, ט) שהולדות קדושים להיקרב.

(בישוב דבריו עם הסוגיא בתמורה – ע' לח"מ תמורה ד, ט; חזו"א בכורות יח; קה"י טז).

ג. יש אומרים שאם נתעברה בעודה תמימה ואח"כ הוממה, לדברי הכל הולדות קדושים להיקרב,

לדעה הסוברת ולדות קדשים במעי אמם הם קדושים, שהרי כבר נתקדש העובר

להקריבו והוא תמים (עפ"י מנחת חינוך תמא ועוד).

נתעברו קודם פדיון וילדו אחר פדיון; אם קדם מומם הקבוע להקדשם – הולדות מותרים, ומתפיסן לכל זבח שירצה. קדם הקדשם למומם – אסורים. ולפרש"י (בדברי רבי לוי, וכ"ה בשטמ"ק אות ב), מדין תורה פקעה קדושתם בפדיון אמם שהעובר ירך אמו, אלא גזרו עליהם חכמים כדי שלא ישהו את הפסולים ויגדלו מהם עדרים עדרים.

א. יש להוכיח שאסורים בגיזה ועבודה מן התורה (עפ"י חזו"א יח, ח).

ב. נראה מדברי כמה ראשונים [דלא כפרש"י] שמדין תורה לא פקעה קדושת העוברים בפדיון

אמם, אם משום שחלה עליהם קדושה במעי אמן והרי הם תמימים ואין מועיל להם פדיון,

ואפילו למאן דאמר בהויתם הם קדושים ולא במעי אמם, כשנולדו נתפסו בקדושה [עכ"פ

למאן דאמר עובר לאו ירך אמו] (עתוס' תמורה ד"ה ולדן. וכן מובא בפסקי הרי"ד כאן להלכה [ופסק' עובר

לאו ירך אמו'. אך הוא דיבר בקדשים שנתעברו קודם שהוממו. וצ"ע]. וע' גם בשטמ"ק אות ח).

ומה יעשה בהם; –

לדברי רב הונא אין להן תקנה כלל. ליקרב אי אפשר שהרי באו מקדושה דחוייה, לפדותן א"א – שלא

אלימה קדושתם ליתפס בדבר אחר, אלא כונסם לכיפה. רבי חנינא אמר: סמוך (מקודם) לפדיון אמן יתפיסן

לשם אותו זבח, ובכך חלה עליהם קדושה בפני עצמה ולא פקעה קדושתם בפדיון אמם, ולכשילדו ממתין

עד שיוממו ויפדם (רש"י). אבל אין להתפיסן לזבח אחר (בשעריך בשעריך מבכור, שאין מתפיסו לכל זבח

שירצה. רב ששת, ותניא כוותיה).

א. משמע בתוס' וכן מבואר בשטמ"ק שגם למ"ד ולדות קדשים בהויתן הן קדושים, נתקדשו

הולדות כשנתעברו קודם הפדיון ואעפ"י שהלידה היתה לאחר שנפדו, ודינן במיתה או בפדיון

כנ"ל (וע' בבאור הדבר ב'חדושי הגר"ח על הש"ס').

ב. הלכה כרבי חנינא שמתפיסם סמוך לפדיון אמם לשם אותו זבח (רמב"ם איסורי המזבח א, יא).

מפרש"י משמע שאינם בני הקרבה. ואולם ברמב"ם משמע שיכול להקריבם (עפ"י שפת אמת.

וע"ע חזו"א יח, ט טז).

חלב פסוה"מ; משמע מפירוש רבנו יהונתן שאין אסור אלא החלב שנוצר בבהמה לפני פדיונה,

אבל החלב שנוצר בעיבור ולידה שלאחר מכן – מותר (כן כתב בספר 'עלה יונה', עמ' רז. וצ"ע).

הרמב"ם לא כתב בפירוש איסור חלב פסוה"מ. (ע' מג"ח ועלה יונה שם).

יש מהראשונים שכתבו שאין איסור דאורייתא אלא במעשה החליבה משום עבודה בקדשים, אבל החלב עצמו אינו אסור אלא מדרבנן (עפ"י תוס' מעילה יג בשם 'יש מפרשים'; פירוש הר"ב ד' לתו"כ שמיני ד; הגמ"ר שבת פט"ז). ואין כן דעת התוס' ועוד ראשונים (ע' במעילה שם ולהלן כה ושטמ"ק כאן ובב"מ נד סע"ב; ר"ג להלן טז).

ד. פדיון לאחר מיתה; קדשים שקדם מומם להקדשם – נפדים לאחר מיתה. כן סתמה משנתנו. והטעם, שאף לדעת התנאים הסוברים קדשי מזבח טעונים 'העמדה והערכה' לפדיון (והעמיד... והעריך), כשקדם המום להקדש – אין צריך (והעמיד... והעריך הכהן א'ת ה – למעט בעל מום מעיקרא). וזה שלא כתנא דבי לוי שהצריך 'העמדה והערכה' אף בזה, ואפילו בחיה ובעוף (ר"ב). קדם הקדשם למומם – אם מתו ייקברו, שאין פודים אותם.

א. להלכה בעל מום מעיקרו אינו צריך העמדה והערכה (ערמב"ם איסורי המזבח א, יא ובנו"כ). ויש אומרים דוקא לאחר שמתו, אבל מחיים צריכים העמדה והערכה (ע' לחם משנה ומשנה למלך הל' איסורי המזבח שם. והרב"ז (ערכין ה, יב) כתב כן בדעת לוי [וכתב שכן נקט הרמב"ם להלכה, כלוי], שלא הצריך העמדה אלא מחיים אבל לאחר מיתה נפדית. ואולם מהסוגיא אין נראה כן. וצ"ע).

ב. יש אומרים (עפ"י הסוגיא בפסחים כט) שמדרבנן אסור לפדות לאחר מיתה אעפ"י שקדם מומם להקדשם ואין צריך העמדה והערכה – משום שאין פודים קדשים להאכילם לכלבים, ואפילו בקדושת דמים אסור מדרבנן (עפ"י תוס' פסחים; שטמ"ק כא). ואולם ברמב"ם משמע שמותר אף מדרבנן (שער המלך).

ג. לדעת חכמים אליבא דריש לקיש (וכן סובר רב, ויתכן גם ר' ינאי. עתוס' כו. ד"ה התולש), קדשי בדק הבית בלבד טעונים העמדה-והערכה, ולא קדשי מזבח [ואולם הרמב"ם (ערכין ה, יב איס"מ א, יא) לא פסק כן], ואעפ"כ אין פודים קדשי מזבח שקדם הקדשם למומם מטעם אחר; שאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים (ויש שנקטו טעם זה להלכה. ע' בפירוש רע"ב חולין י, ב ושעה"מ בכורים י, ב). וישנה דעה הסוברת שפודים, ואין הלכה כן.

ד. קדשי בדק הבית, לדעת חכמים המצריכים העמדה והערכה בהם [וכן הלכה], אין הבדל אם היו בעלי מומם מעיקרם אם לאו, שאין חילוק בקדשי בדק הבית לענין המום (עפ"י שיטמ"ק יד: אות ו; רש"י ותוס' תמורה לב-לג). בכור ומעשר בהמה אין להם פדיון, כדלהלן לא-לב.

דף טו

כא. פסולי המוקדשין שנפדו – מה דין חלבם ודמם? האם נוהג בהם דין 'אותו ואת בנו'?

חלב ודם של פסולי המוקדשין אסורים באיסור כרת כבשאר בהמות (ואעפ"י שחלב צבי ואיל מותר, מיעט הכתוב אך לאסור. ורבא דרש מיתור דמו (שאינו נצרך לאסור הדם האסור אף בצבי ואיל) ולכך הוציאו הכתוב בלשון דמו, לומר מה דמו בכרת אף חלבו בכרת). איסור 'אותו ואת בנו' נוהג בפסוה"מ (אך – חלק, כלומר לענין זה לא הוקש לצבי ואיל). כללו של דבר: דינים אלו הנוהגים בין בחולין בין במוקדשין – נוהגים גם בפסולי המוקדשין, שלא כחוב בכורה ומתנות שאין נוהגים בקדשים.